

Литвин О. В.

здобувач кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ТЯГАР ДОКАЗУВАННЯ У СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ УГОД: РОЗМЕЖУВАННЯ МІЖ СТОРОНАМИ ОБВИНУВАЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ

Новизна інституту угод у кримінальному провадженні вимагає його аналізу щодо специфіки кримінально-процесуального доказування. Навіть постановка цього питання вже є дискусійною, оскільки у деяких джерелах заперечується можливість суду перевіряти фактичні обставини вчиненого правопорушення (Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. — Х.: Право, 2012. — С. 343). Разом з тим, у інших дослідженнях висловлено іншу точку зору і відмічається, що у кримінальному провадженні на підставі угод здійснюється доказування (Корчева Т. В. Актуальні питання застосування угод у судовому провадженні за Кримінальним процесуальним кодексом України // Порівняльно-аналітичне право. — 2014. — № 2. // Режим доступу: http://www.pap.in.ua/2_2014/85.pdf С. 310), хоча воно і має значну специфіку у контексті і предмету (Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. — Х.: Одиссей, 2013. — С. 238–239), і процесу доказування (Гловюк І. В. Деякі аспекти доказування у кримінальному провадженні на підставі угод // Порівняльно-аналітичне право. — 2013. — № 3/1. // http://pap.in.ua/3-1_2013/9/Hloviuk%20I.V..pdf). Разом з тим, аналіз положень КПК та судової практики не дає підстав для категоричного твердження про те, що суд не досліджує обставини вчиненого правопорушення та не здійснює оцінку доказів. Так, по-перше, серед підстав для відмови у затвердженні угоди п. 6 ч. 7 ст. 474 КПК зазначає «відсутні фактичні підстави для визнання винуватості», що вже вказує на необхідність їх становлення у аспекті предмета доказування. По-друге, ст. 94 КПК встановлює загальні правила оцінки доказів у кримінальному провадженні, і виключень для кримінального провадження на підставі угод не містить.

Таким чином, слід визнати здійснення діяльності із доказування у кримінальному провадженні на підставі угод, у зв'язку з чим слід розглянути її специфіку у контексті розподілу між сторонами кримінального провадження тягара доказування.

Предмет доказування у кримінальному провадженні на підставі угод слід поділити на три елементи: 1) загальний елемент (обставини, передбачені ст. 91 КПК); 2) особливий елемент (характерний для кримінального провадження на підставі обох видів угод) — обставини, які у КПК визначені як підстави для відмови у затвердженні угоди (ч. 7 ст. 474 КПК), а також правильне розуміння обвинуваченим обставин, передбачених ч. 4 ст. 474 КПК; 3) спеціальний елемент (характерний для кримінального провадження на підставі угод про примирення — розуміння потерпілим наслідків затвердження угоди).

На основі цього структурування предмету доказування важливо визначити розподіл тягара доказування. Загальний елемент предмету доказування у кримінальному провадженні на підставі угод характеризується загальним розподілом тягара доказування, передбаченим ст. 92 КПК України. Це підтверджує і положення п. 1 ч. 5 ст. 474 КПК, що «сторона обвинувачення

зобов'язана довести кожную обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують».

Що стосується обставин, передбачених ч. 4 та 5 ст. 474 КПК, а для угоди про примирення — також розуміння потерпілим наслідків затвердження угоди (умовно другий блок обставин), то, вважаємо, у даному випадку про тягар доказування можна стверджувати лише у контексті визнання або невизнання розуміння зазначених обставин, оскільки доводити нерозуміння неможливо, і достатньо простого волевиявлення обвинуваченого щодо затвердження угоди. Відповідно, як роз'яснюється в Інформаційному листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод» від 15 листопада 2012 р., якщо після роз'яснення суті обвинувачення обвинувачений заперечує проти затвердження угоди, вона не може бути затверджена. Після проведення зазначених дій головуючий, оголосивши текст угоди, згідно з частинами 4, 5 ст. 474 КПК має з'ясувати в обвинуваченого, чи повністю він розуміє: 1) права, надані йому законом; 2) наслідки укладення та затвердження угод; 3) характер кожного обвинувачення, щодо якого він визнає себе винуватим; 4) вид покарання й інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі затвердження угоди судом. Негативна відповідь на будь-яке із поставлених запитань зобов'язує суд дати відповідні роз'яснення. Те ж саме стосується і потерпілого при з'ясуванні судом, чи цілком розуміє він наслідки затвердження угоди, передбачені ст. 473 КПК. Якщо після такого роз'яснення обвинувачений чи потерпілий заперечуватиме проти затвердження угоди, її не може бути затверджено.

Що стосується з'ясування наявності підстав для відмови у затвердженні угоди, а саме: 1) умови угоди суперечать вимогам КПК та/або закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди; 2) умови угоди не відповідають інтересам суспільства; 3) умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб; 4) існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися; 5) очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань; 6) відсутні фактичні підстави для визнання винуватості (ч. 7 ст. 474 КПК), то, враховуючи, що сторонами угоди є, відповідно, прокурор та обвинувачений або потерпілий та обвинувачений, які підписали цю угоду, то, відповідно, у разі посилення на ці обставини вони повинні обґрунтувати їх наявність за допомогою належних та допустимих фактичних даних (крім фактичних підстав для визнання винуватості, оскільки тягар їх доказування покладено на сторону обвинувачення). Це, зокрема, стосовно підозрюваного та обвинуваченого, не суперечить принципу презумпції невинуватості, адже винуватість доводить стороною обвинувачення, а інші обставини, перелічені ч. 7 ст. 474 КПК, стосуються лише змісту угоди, порядку її укладення, і не стосуються події кримінального правопорушення, складу кримінального правопорушення та винуватості обвинуваченого у його вчиненні.

Саме таким чином, на нашу думку, і розмежовується тягар доказування між сторонами обвинувачення та захисту у судовому розгляді угод про визнання винуватості та про примирення.